

a le copia, a fost nevoit să le amintească în colecția sa numai sub forma unei liste rezumative în limba latină¹.

La 3 ianuarie 1783, Ioan Anastasie Manowarda, casierul orașului Lvov, alcătuiește la Zolkiew așa numitul *Index Zolkieviensis*, un inventar de documente vechi din arhiva principilor Radziwill, care cuprinde între altele și rezumatul documentelor mitropoliei din Suceava, pe care le luase cu el mitropolitul Dosoftei în fuga sa din țară, în 1693².

După cum vedem, primele momente din istoria cercetării documentelor slavo-moldovenești nu depășesc stadiul descriptiv, rezumativ și nu prezintă decît o valoare strict informativă, istorică. Singura referire la limba documentelor — și cea mai veche de altfel —, cea a lui Dogiel, este greșită și se datorește unei confuzii.

Prima încercare de studiere și comentare mai aprofundată a documentelor slavo-romîne din punct de vedere istoric și lingvistic o datorăm învățatului rus Iurii Ivanovici Venelin care, după o călătorie prin Țările Romîne și Bulgaria în 1830—1831, publică în 1840 la Petersburg *Влахо-болгарские или дако-славянские грамоты*³. Sînt cuprinse aici 66 de documente, marea majoritate din Țara Romînească, 4 din cancelaria lui Sigismund, regele Ungariei și Cehiei către voevozii munteni (no. 6—9 din anii 1418—1420) și numai 4 documente moldovenești (no. 10, de la Alexandru cel Bun, 1420; no. 30 de la Alexandru Lăpușneanu, 1559; no. 40 de la Petru Șchiopul, 1584; no. 62 de la Vasile Lupu, 1641), toate cu caracter intern. Textele sînt însoțite de comentariu istoric și lingvistic (o serie de etimologii, în special pentru cuvinte neslave și romînisme). Deși le include pe toate sub denumirea comună de « valaho-bulgare sau daco-slave », autorul le deosebește din punct de vedere al limbii: « Diferența dintre actele Valahiei și cele ale Moldovei este diferența dintre două graiuri slave. Actele valahe sînt scrise în graiul obișnuit bulgar (*на болгарском обыкновенном наречии*)»; actele moldovenești, în limba rusă de sud (*на языке южно-руским*). Este adevărat că uneori pătrund în actele moldovenești unele bulgarisme în exprimare sau în ortografie; totuși fără a ține seama de aceasta, limba este într-un totuș rusă (*« Язык во всем русский »*)⁴.

¹ « Litterae homagiales Palatinorum Moldaviae scriptae sunt lingua *valachica*, cuius neminem gnarum Cracoviae, cum in tabulario reipublica instrumentorum originalium exemplaria conficerem, reperire potui: inde est, quod illarum summarium tantum ex regesto, quod in eodem tabulario exstat, descriptum hic subiungitur. » (DOGIEL, *Codex diplomaticus...*, vol. I, 1758, Vilnae, p. 597). Asupra acestei greșeli a lui Dogiel au atras atenția E. KALUŽNIACKI în *Dokumenta moldawskie i multanskie*, p. 199; V. A. ULIANIȚKI în *Mamepъалы...*, introd. p. IV, H. BRÜSKE, *Die russischen und polnischen Elemente des Rumänischen*, p. 58 și alții. (V. mai jos descrierea bibliografică completă a acestor lucrări).

² Acest index a fost publicat de G. POPOVICI în revista « Candela », III (1884), și IV (1885). Vezi în legătură cu aceasta și IOAN BOGDAN, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, București, 1913, p. 90—91, precum și D. P. BOGDAN, *Diplomatica slavo-romînă*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1956, p. 47 (extras din *Documente privind istoria Romîniei*, Introducere, vol. II).

³ *Собранные и объясненные Юрием Венелиным, С. Петербург, В типографии Императорской Российской Академии, 1840, 359 pag.* Lucrarea fusese terminată cu 8 ani în urmă, imediat după încheierea călătoriei, după cum o dovedește data de la sfîrșitul introducerii: « 10 decembrie 1832 ».

⁴ I. VENELIN, *op. cit.*, p. 319. Spre exemplificare Venelin reproduce în continuare un lung fragment dintr-un act intern de la Alexandru II al Moldovei din 27 oct. 1451. Desigur că nu putem fi de acord cu terminologia folosită de Venelin și nici cu caracterizarea mult prea generală pe care o face textelor slavo-romîne. Este totuși un merit al său